

**Dobre praktyki europejskie
służące rozwojowi
i wzmocnieniu towarzystw
ubezpieczeń wzajemnych**

**Fundacja Wspierania
Ubezpieczeń Wzajemnych**

Dobre praktyki europejskie służące rozwojowi i wzmocnieniu towarzystw ubezpieczeń wzajemnych

Autor opracowania
dr Marietta Janowicz-Lomott

Patronem merytorycznym
wydawnictwa jest

Instytut Sobieskiego

Spis treści

Słowo wstępne od Instytutu Sobieskiego	6
Wstęp	7
1. Dopuszczalne przez prawo państw członkowskich Unii Europejskiej formy organizacyjne zakładów ubezpieczeń opartych na wzajemności	9
2. Zakładanie TUV-u - specjalne wymogi prawne, wymagania kapitałowe	14
3. Małe TUV-y w rozwiązaniach unijnych	18
3.1. Definicje małego TUV-u	18
3.2. Oryginalne uproszczone regulacje krajowe (przykład Holandii)	20
4. Zarządzanie zakładem ubezpieczeń - rozwiązania prawne i finansowe	25
4.1. Członkostwo i prawa członków	25
4.2. Nadzór właścicielski	26
4.3. Wyposażenie kapitałowe, utrzymywanie wymogów kapitałowych, możliwość pozyskiwania kapitałów	27
4.3.1. Wyposażenie kapitałowe (obecność członków-inwestorów)	27
4.3.2. Wykorzystanie nadwyżek rocznych	29
5. Zasady opodatkowania właściwe dla TUV-u w wybranych krajach Europy	31
6. Dobre praktyki w relacjach z ubezpieczonymi i otoczeniem	35
6.1. Odpowiedzialność społeczna wobec otoczenia	38
Podsumowanie	41

Słowo wstępne od Instytutu Sobieskiego

Instytut Sobieskiego razem z Fundacją Wspierania Ubezpieczeń Wzajemnych prowadzi serię wydawniczą poświęconą zagadnieniom spółdzielczości finansowej, w szczególności towarzystwom ubezpieczeń wzajemnych. W powyższy cykl wpisuje się publikacja autorstwa dr Marietty Lomott-Janowicz zatytułowana „Dobre praktyki europejskie służące rozwojowi i wzmocnieniu towarzystw ubezpieczeń wzajemnych”.

Dr Lomott-Janowicz w swojej pracy porusza cały szereg zagadnień wychodząc od porównania ram prawnych w Unii Europejskiej stworzonych dla zakładania towarzystw ubezpieczeń opartych na wzajemności, omawia rozwiązania przyjęte w wybranych unijnych państwach, a następnie przechodzi do mechanizmów, w oparciu o które zarządza się i sprawuje nadzór właścicielski na T UW-em. Autorka przedstawia także zasady opodatkowania T UW-ów w wybranych państwach UE, pokazując jednocześnie wspólnotowy i aktywizujący w wymiarze społecznym towarzystw ubezpieczeń wzajemnych.

6

Publikacja autorstwa dr Marietty Lomott-Janowicz stanowi bardzo dobry materiał dla wszystkich zainteresowanych spółdzielczą częścią sektora finansowego. Dzięki zawartemu w każdej części odniesieniu do sytuacji prawnej i ekonomicznej w Polsce oraz przedstawianym wnioskom, publikacja jest jednocześnie praktycznym przewodnikiem dla osób już wcześniej zapoznanych z tematyką ubezpieczeń wzajemnych, poszukujących usystematyzowania wiedzy oraz przejrzystego porównania rozwiązań stosowanych w Polsce oraz innych państwach Unii Europejskiej. Czytelnik pozna również różnorodność podmiotów ubezpieczeniowych działających w państwach UE.

Jesteśmy przekonani, że nasze wydawnictwo będzie istotnym wkładem w poszerzanie wiedzy na temat zakładów ubezpieczeń opartych na zasadzie wzajemności oraz samej idei i praktyki spółdzielczości finansowej.

Maciej Rapkiewicz

*Członek Zarządu
Instytutu Sobieskiego*

Wstęp

W niniejszym opracowaniu przedstawiono rozwiązania zastosowane w europejskim obszarze gospodarczym, które stanowią zbiór dobrych praktyk (przede wszystkim korzystnych rozwiązań legislacyjnych) wspomagających funkcjonowanie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (TUW). Dokument składa się z analizy rozwiązań prawnych, zwłaszcza aspektów ekonomicznych (m.in. wymogów kapitałowych) oraz podatkowych. Ponadto naświetlono zasady funkcjonowania i wymogi nadzorcze dotyczące małych TUW-ów, gdyż wyłączenie ich z reguł zarówno Solvency I, jak i Solvency II pozostawiło krajom członkowskim Unii Europejskiej dużą swobodę w kształtowaniu tego obszaru rynku ubezpieczeń wzajemnych.

W opracowaniu skupiono się przede wszystkim na tych punktach, których wdrożenie mogłoby dać TUW-om przewagę konkurencyjną w kontekście ewentualnych projektów działań legislacyjnych w Polsce. Uzupełnieniem analizy rozwiązań prawnych jest dodatkowy rozdział wskazujący wiele dobrych praktyk istniejących w obrębie współpracy TUW-ów ze środowiskiem, w którym działają.

Wybrano kraje członkowskie Unii Europejskiej ze względu na obowiązujące wspólne reguły jednolitego rynku ubezpieczeń. Zasady te, jeśli miałyby być wzorcem dla rozwiązań polskich czy też nawet sugerować jakiegokolwiek rozwiązania, i tak muszą być zgodne z zasadami jednolitego rynku ubezpieczeń.

Opracowanie jest efektem własnych prac badawczych oraz analizy raportów Komisji Europejskiej i Parlamentu Europejskiego (w tym przede wszystkim *"Study on the current situation and prospects of mutuals in Europe"*), opracowań AISAM (*"Governance of Mutual Insurance Companies: the Current State of Legislation"*, *"Mutual Insurance Companies. The regulatory, financial and fiscal arrangements"* oraz *"Mutual insurance in figures"*), a także innych źródeł.

Po każdym rozdziale przedstawiającym analizy kluczowych obszarów działalności towarzystw ubezpieczeń wzajemnych umieszczono podsumowanie (pogrubioną czcionką), które zawiera kluczowe wnioski dla Polski.

1. Dopuszczalne przez prawo państw członkowskich Unii Europejskiej formy organizacyjne zakładów ubezpieczeń opartych na wzajemności

W swoich opracowaniach Komisja Europejska sformułowała na poziomie europejskim definicję organizacji wzajemnościowych. Według tej definicji, „wzajemnościowy” podmiot gospodarczy jest autonomicznym zrzeszeniem osób fizycznych lub prawnych utworzonym dobrowolnie, którego celem głównym jest zaspokajanie wspólnych potrzeb jego członków, nie zaś osiągnięcie zysków czy zapewnienie zwrotu z kapitału. Jest ono zarządzane z zachowaniem zasad solidarności przez jego członków uczestniczących w procesach nadzoru właścicielskiego. Odpowiada ono zatem wobec tych, dla których potrzeb zostało stworzone”¹. Na bazie tej definicji w roku 2006 stworzono także definicję towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych. Według niej, „towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych jest autonomicznym zrzeszeniem osób fizycznych lub prawnych powstałym dobrowolnie, głównie w celu zaspokajania ich wspólnych potrzeb w zakresie ubezpieczeń, gromadzenia oszczędności, działania w sferze usług bankowych i zdrowotnych, które prowadzi działalność podlegającą regułom konkurencji. Jest ono zarządzane zgodnie z regułą solidarności przez członków, którzy uczestniczą w kierowaniu jego działalnością gospodarczą”².

Definicje te są jednak niezwykle szerokie i właściwie nie określają zasad organizacji podmiotu opierającego swe działanie na idei wzajemności, lecz definiują go przede wszystkim przez cel i podstawowe zasady działania. Zatem, mimo określenia w dyrektywach ubezpieczeniowych dwóch dostępnych form organizacyjnych prowadzenia działalności ubezpieczeniowej – czyli TUW-u i spółki akcyjnej – na bazie wielu wyłączeń z dyrektywy lub też tworzenia towarzystw ubezpieczeń wzajemnych w oparciu o różnorakie reżimy prawne, na rynku ubezpieczeniowym mamy do czynienia z wielością organizacji o charakterze wzajemnym, które prowadzą działalność ubezpieczeniową. Ich nazwy zostały zaprezentowane w poniższej tabeli.

1. Komisja Europejska, dokument konsultacyjny, *Mutual Societies in an enlarged Europe*, 2003.
2. CIRIEC, *Manual For Driving up the Satellite Accounts of Companies in the Social Economy: Cooperatives and Mutual Societies*, 2006.

TABELA 1. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych na europejskich rynkach ubezpieczeniowych.

Kraj	Forma prawna
Austria	TUW i mały TUW
Belgia	TUW i towarzystwo pomocy/świadczeń wzajemnych (w tym specjalny typ w zakresie uzupełniających ubezpieczeń zdrowotnych)
Bułgaria	spółdzielnia ubezpieczeń wzajemnych (wyłącznie w zakresie ubezpieczeń na życie)
Dania	towarzystwo wzajemne (wyłącznie w zakresie ubezpieczeń na życie)
Finlandia	towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych, stowarzyszenia ubezpieczeń wzajemnych, towarzystwa/zakłady ubezpieczeń emerytalnych (w zakresie rent i emerytur przewidzianych ustawowo)
Francja	towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych i organizacje wzajemne <i>mutuelles</i> (w tym w obszarze uzupełniających ubezpieczeń zdrowotnych)
Grecja	spółdzielcze TUW-y (w obszarze ubezpieczeń <i>non-life</i>) i wzajemne fundusze świadczeń zdrowotnych
Hiszpania	TUW i towarzystwo zaopatrzenia wzajemnego
Holandia	TUW
Irlandia	towarzystwa pomocy wzajemnej (w obszarze usług zdrowotnych i ubezpieczeń życiowych)
Luksemburg	TUW i stowarzyszenie pomocy wzajemnej (głównie zasiłki pogrzebowe)
Łotwa	spółdzielczy TUW
Malta	stowarzyszenie wzajemnościowe
Niemcy	TUW i mały TUW
Polska	TUW i mały TUW
Portugalia	TUW i stowarzyszenie wzajemnościowe

Rumunia	TUW i stowarzyszenia wzajemnościowe (pracownicze i emerytów - działalność o charakterze socjalnym, bez prowadzenia regularnej działalności ubezpieczeniowej)
Słowenia	TUW
Szwecja	TUW i stowarzyszenie ubezpieczeniowe
Węgry	TUW (stowarzyszeniowy) i dobrowolny fundusz ubezpieczeń wzajemnych (ochrona i promocja zdrowia, zabezpieczenie społeczne dla pracowników)
Wielka Brytania	Interpretacja odmienna od tradycyjnych rozwiązań, pojęcie organizacji wzajemnościowej jest szerokie i obejmuje różnorodne formy prawne, m.in kasy budowlane, spółdzielnie oszczędnościowo-kredytowe, organizacje wzajemnej pomocy finansowej, spółdzielnie, spółdzielnie socjalne czy podmioty służące zaopatrzeniu emerytalnemu.
Włochy	TUW i towarzystwa świadczeń wzajemnych
Norwegia	TUW

Litwa, Estonia, Czechy, Słowacja, Lichtenstein i Islandia
- brak prawnych możliwości tworzenia TUW-ów.

Źródło: S. Broek, B.-J. Buiscool, A. Vennekens, R. van der Horst (2012), *Study on the current situation and prospect of mutual in Europe*.

- 1. Oryginalnej, specjalnej formy prawnej**, jak jest to na przykład we Francji (*mutuelles*), Belgii (towarzystwo świadczeń wzajemnych), Hiszpanii (towarzystwa zaopatrzenia wzajemnego), Irlandii (*friendly societies* - stowarzyszenia pomocy wzajemnej). Warto podkreślić, iż w krajach europejskich organizacje tego typu działają najczęściej w sferze usług społecznych, czyli przede wszystkim w ochronie zdrowia i ubezpieczeniach zdrowotnych (francuskie *mutuelles*, belgijskie *mutual health societies* albo węgierskie dobrowolne fundusze ubezpieczeń wzajemnych) czy zakresu zabezpieczenia społecznego (węgierskie dobrowolne fundusze ubezpieczeń wzajemnych). Świadczą także niekiedy usługi socjalne (co jest już elementem działalności pozaubezpieczeniowej i nie będzie stanowiło przedmiotu analizy w niniejszym opracowaniu).

2. **Rozwiązań prawa o stowarzyszeniach.** Organizacje wzajemnościowe działające na podstawie prawa stowarzyszeniowego są spotykane np. we Włoszech, w Rumunii, Szwecji, Finlandii i w innych krajach. Gdy podlegają regułom prawa ubezpieczeniowego, ich działalność formalnie nie różni się od innego T UW-u. W przypadku podmiotów małych (wyłączonych dzięki zakresowi działania z reguł dyrektyw ubezpieczeniowych – zob. punkt o małych T UW-ach) działalność w formie stowarzyszenia może dać możliwość wyłączenia spod reguł opodatkowania podatkiem dochodowym (pod warunkiem prowadzenia działalności *non-profit*). Tak dzieje się na przykład we Włoszech czy w Rumunii (zob. więcej w punkcie o podatkach).
3. **Rozwiązań prawa spółdzielczego** (Holandia, Włochy, Łotwa czy po nowelizacji prawa w roku 2010 roku Szwecja). Przy zastosowaniu reguł prawa spółdzielczego zakłady ubezpieczeń funkcjonują w praktyce jak spółdzielnie, jednak ich działalność jest zawężona wyłącznie do działalności ubezpieczeniowej. Najczęściej opierają się na regule „jeden członek – jeden głos”, niezależnie od kwoty środków wnoszonych do podmiotu (na przykład w postaci składki czy sumy ubezpieczenia). W większości przypadków zasady działalności ubezpieczeniowej nie zezwalają na wyłączenie tego typu zakładów z podlegania wymogom wypłacalności, co jest dozwolone dla małych T UW-ów.
4. **Innych podstaw prawnych** (prawa ubezpieczeniowego, prawa spółek). Przykładem tego typu regulacji są niemiecka czy polska ustawa o działalności ubezpieczeniowej. W niektórych przypadkach podstawą działania jest prawo spółek. Wówczas organizacja typu wzajemnościowego jest swoistym typem spółki (np. Cypr, niektóre podmioty w Irlandii czy Wielkiej Brytanii) i ze względu na to zostały zupełnie pominięte w niniejszym opracowaniu.

Podstawowe regulacje prawne nie są zatem jednolite. Towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych mogą przyjmować różnorakie formy organizacyjne. Postawy prawne mogą jednak determinować sposób, w jaki ubezpieczyciele wzajemni będą traktowani, jeśli chodzi o ich tworzenie czy podleganie opodatkowaniu. Należy za-

uważyć, iż w przypadku wielu krajów możliwość tworzenia zakładu ubezpieczeń opierającego swą działalność na wzajemności jest konsekwencją rozumienia tego rodzaju działalności jako *stricte non-profit*, zatem działającego w formie stowarzyszeń czy spółdzielni. W efekcie nie jest to specyficzne rozwiązanie prawne (jak w przypadku rozwiązań polskich), ale możliwość wykorzystania tradycyjnie funkcjonujących form organizacyjnych także dla ubezpieczeń. Zatem obok innych rodzajów działalności, jak na przykład spółdzielnia socjalna, kasa budowlana, kasa oszczędnościowo-kredytowa, stowarzyszenia samopomocowe etc., w te formy organizacyjne wpisane są też ubezpieczenia. Niezależnie od przyjętego rozwiązania organizacyjnego wszystkie one jednak podlegają muszą regulacjom prawa ubezpieczeniowego, jeśli prowadzą działalność ubezpieczeniową. W regulacjach polskich warto sięgnąć do doświadczeń innych krajów członkowskich w zakresie stowarzyszeń, które mogłyby prowadzić działalność w zakresie ochrony zdrowia czy uzupełnienia systemu emerytalnego. Aktualne rozwiązania dotyczące na przykład drugiego i trzeciego filara systemu emerytalnego zupełnie nie przewidują możliwości skorzystania z wzajemności ubezpieczeniowej, która akurat w tym obszarze jest w Europie wykorzystywana niezwykle szeroko.

2. Zakładanie T UW-u - specjalne wymogi prawne, wymagania kapitałowe

Jak wykazano w poprzednim rozdziale, większość zakładów ubezpieczeń opierających swe działanie na idei wzajemności to albo szczególny typ stowarzyszenia, albo też spółdzielni, niekiedy są to oryginalne formy prawne.

Podstawy prawne organizacji typu wzajemnościowego działających w sferze ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej, ubezpieczeń zdrowotnych lub zabezpieczenia socjalnego opierają się najczęściej na prawie stowarzyszeniowym. W przypadku typowych usług ubezpieczeniowych podstawami prawnymi są zwykle prawo spółdzielcze, ubezpieczeniowe lub prawo spółek.

Tworzenie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych (nazwa będzie w tym punkcie używana niezależnie od podstaw prawnych, czyli także dla stowarzyszeń czy spółdzielni) wymaga podjęcia wielu kroków. Przede wszystkim zaś T UW-y muszą opierać swą działalność na statucie.

Standardowa treść statutu z reguły ma zbliżony zakres we wszystkich krajach. Zawiera ona podstawowe grupy informacji, przede wszystkim:

- nazwę z podkreśleniem charakteru wzajemnościowego organizacji i siedzibę jej działania;
- cel działania podmiotu, niekiedy także jego zasięg terytorialny;
- sposób nabycia członkostwa i prawa członków;
- władze (strukturę, sposób wybierania, zakres odpowiedzialności etc.);
- procedury zmian statutu;
- sposób likwidacji, połączenia, komercjalizacji.

Statuty zakładów ubezpieczeń wymagają zatwierdzenia nadzoru (w momencie tworzenia), w większości przypadków wymagana jest forma aktu notarialnego.

Ponieważ działalność ubezpieczeniowa jest licencjonowana, zatem co do zasady towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych musi wystąpić do organu nadzoru o uzyskanie zezwolenia na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej. Istnieje możliwość, aby zgodnie z zasadami obowiązującymi na jednolitym rynku ubezpieczeniowym wyłączyć niektóre zakłady ubezpieczeń z

konieczności uzyskiwania zgody na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej (zob. punkt 3).

Obok statutu i licencji ważnym krokiem jest także ewentualny wpis do rejestru. Najczęściej stosowaną praktyką jest wpis do rejestru podmiotów gospodarczych (handlowego, spółek). W zależności od przyjętego rozwiązania wpis ten dokonywany jest przed uzyskaniem zgody (np. Łotwa) lub też po niej (Polska, Niemcy).

Niezwykle istotne kwestie dotyczą także wymagań kapitałowych związanych z tworzeniem zakładów ubezpieczeń.

W momencie tworzenia zakładu ubezpieczeń wymagane jest posiadanie przez niego co najmniej dwóch rodzajów środków finansowych:

1. funduszu organizacyjnego (założycielskiego, początkowego);
2. kapitału podstawowego.

Zadaniem funduszu organizacyjnego jest pokrycie co najmniej kosztów operacyjnych związanych z rozpoczęciem działalności, dodatkowo fundusz ten jest niezbędny do prowadzenia działalności przez początkowy czas funkcjonowania zakładu (pokrycie kosztów założenia i wstępnego rozruchu towarzystwa, kosztów organizacyjnych, innych wydatków pojawiających się w związku z rozpoczęciem działalności). Jego cel i znaczenie różni go zatem od kapitału podstawowego, który bywa też nazywany funduszem gwarancyjnym i zasadniczo jest niezbędny do prowadzenia działalności ubezpieczeniowej. Fundusz organizacyjny może być również wymagany do uzyskania zgody na prowadzenie działalności ubezpieczeniowej.

W tym miejscu warto wskazać kilka rozwiązań dotyczących tego właśnie funduszu:

1. brak określenia wymogów minimalnych:

w Austrii fundusz ten może być także zużywany na pokrycie strat operacyjnych (o ile statut nie stanowi inaczej). Jest obligatoryjny, ale nie określono jego wartości minimalnych. Jednocześnie austriacki nadzór ubezpieczeniowy może zwolnić TUW z obowiązku tworzenia tego funduszu, jeśli wykaże ono, że pokrycie kosztów, na które przeznaczony jest fundusz, zostało zapewnione w inny sposób.

Kraje członkowskie nieokreślające wymogów minimalnych stosują jednak zazwyczaj regułę, która zaznacza wysokość funduszu organizacyjnego na podstawie przedstawianych nadzorowi planów działalności.

2. określenie wymogów minimalnych:

w Finlandii wskazuje się w przepisach, iż TUV działający w formie stowarzyszenia musi posiadać taki fundusz (nazwany tam statutowym) w wysokości 42.000 euro; jeśli zaś działalność stowarzyszenia obejmuje ubezpieczenia osobowe lub zasięg działalności przekracza terytorium 25 gmin, fundusz wynosi 84.000 euro.

We Francji brak minimalnego wymogu dla funduszu początkowego (organizacyjnego) dla towarzystw ubezpieczeń wzajemnych o składce stałej (bez możliwości ogłaszania dopłat), w przypadku towarzystw składce zmiennej powinien on wynosić 400.000 euro dla OC, reasekuracji i ubezpieczeń życiowych, a 240.000 euro dla pozostałych ubezpieczeń. Także francuskie *mutuelles* posiadają minimalne wymogi wysokości funduszu organizacyjnego. Wynosi on 381.000 euro dla prowadzących ubezpieczenia życiowe i 228.000 euro dla ubezpieczeń majątkowych.

W innych reżimach prawnych brak jest na przykład konieczności tworzenia funduszu organizacyjnego, a w TUV-ach jego rolę może pełnić kapitał zakładowy (jak w Niemczech).

Kapitał gwarancyjny towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych wynika z regulacji dyrektyw wspólnotowych 2002/83/WE dla ubezpieczeń życiowych i 2002/13/WE dla ubezpieczeń *non-life*. Kapitał zakładowy towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych nie może być (zgodnie z regulacjami wynikającymi z wymienionych dyrektyw) niższy niż minimalny kapitał gwarancyjny. Wysokość minimalnego kapitału gwarancyjnego w roku 2002 została ustalona na poziomie 3 mln euro dla ubezpieczeń życiowych oraz ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej i ubezpieczeń finansowych, a także 2,5 mln euro dla pozostałych ubezpieczeń. Dla towarzystw ubezpieczeń wzajemnych minimalny kapitał gwarancyjny (minimalny wymóg kapitałowy) można obniżyć o $\frac{1}{4}$. Wysokość ta powinna podlegać aktualizacji stosownie do zmian europejskiego indeksu cen artykułów konsumpcyjnych.

Różnice w traktowaniu kapitału gwarancyjnego nie dotyczą zatem jego wysokości (choć niektóre kraje członkowskie ustaliły, że skorzystanie z obniżenia wymogów minimalnego kapitału gwarancyjnego dla T UW-ów jest możliwe wyłącznie, gdy w statucie umieszczono możliwość wzywania członków do wniesienia dopłat na rzecz T UW-u), ale głównie sposobów jego opłacenia, na przykład w Portugalii na dzień utworzenia T UW-u musi być wniesiona połowa kapitału, reszta musi być opłacona w terminie sześciu miesięcy. Prawo niektórych krajów członkowskich przewiduje (zresztą analogicznie jak w Polsce) możliwość spłat kapitału podstawowego, co w przypadku T UW-ów jest rozwiązaniem istotnym.

Rozwiązania dotyczące tworzenia towarzystw ubezpieczeń wzajemnych i wyposażania ich w niezbędny kapitał różnią się wprawdzie w poszczególnych krajach członkowskich, jednak nie są to różnice szczególnie istotne. Minimalne wymogi kapitałowe związane są raczej z zapisami prawa unijnego niż z oryginalnymi rozwiązaniami krajów członkowskich. Zasady funkcjonowania jednolitego rynku ubezpieczeniowego w zakresie wymogów kapitałowych ujednoliciły te wymagania na całym unijnym rynku ubezpieczeniowym. Odrębnym rozwiązaniem są jednak wymagania dotyczące funduszu organizacyjnego. Jego cel, czyli zapewnienie środków na pierwsze lata (minimum trzy) działalności zakładów ubezpieczeń, jest wszędzie jednakowy. Warto jednak wskazać, że niektóre kraje członkowskie precyzyjniej niż Polska ustalają wymogi dla funduszu organizacyjnego. Wydaje się, iż ustalenie sztywnych kwot funduszu organizacyjnego nie jest dobrym rozwiązaniem, szczególnie że zakłady ubezpieczeń mogą się znacząco różnić zapotrzebowaniem na środki finansowe z racji odmiennych wielkości i skali działania. Powinny jednak istnieć wytyczne dotyczące jego określania (niekoniecznie zawarte w regulacjach prawnych, raczej w wytycznych nadzoru).

Jednocześnie prawo krajowe ustanawia z reguły reżimy *de minimis* związane z brakiem konieczności posiadania wymaganego kapitału podstawowego. Reżimy te dotyczą jednak małych zakładów ubezpieczeń i zostały opisane w kolejnym punkcie.

3. Małe TUV-y w rozwiązaniach unijnych

3.1. Definicje małego TUV-u

W regulacjach europejskich już w 1973 roku pojawia się definicja małego TUV-u. Artykuł 3 Pierwszej Dyrektywy Rady z dnia 24 lipca 1973 roku w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie (73/239/EWG) określa, że niniejszej dyrektywy nie stosuje się do towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, o ile spełniają one wszystkie poniższe warunki:

- statut musi zawierać postanowienia dotyczące wnoszenia dodatkowych wkładów lub zmniejszenia świadczeń;
- ich działalność nie obejmuje ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej, o ile nie stanowi ono ochrony dodatkowej ani ubezpieczenia kredytów i poręczeń;
- roczny dochód z wkładów z tytułu działalności objętej niniejszą dyrektywą nie może przekroczyć jednego miliona jednostek rozliczeniowych;
- przynajmniej połowa dochodu z wkładów z tytułu działalności objętej niniejszą dyrektywą musi pochodzić od osób będących członkami towarzystw ubezpieczeń wzajemnych.

Oznacza to, że ubezpieczyciele nie muszą przestrzegać wymaganej wypłacalności i innych wymogów ostrożnościowych określonych w dyrektywie, ale w tym samym czasie nie mogą korzystać z reguł jednolitej licencji, która – w uproszczeniu – zezwala na prowadzenie działalności w dowolnym kraju członkowskim bez ubiegania się o zgodę miejscowego nadzoru, jeśli posiada się licencję na prowadzenie działalności w którymkolwiek z państw członkowskich.

Zapis ten został zmodyfikowany przez obowiązującą aktualnie Dyrektywę 2002/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 marca 2002 roku zmieniającą dyrektywę Rady 73/239/EWG w sprawie marginesu wypłacal-

ności wymaganego od zakładów oferujących ubezpieczenia inne niż ubezpieczenie na życie przez podwyższenie przypisu składki do 5 mln euro rocznych składek (granica wykorzystana w Polsce do określenia wymogów małego TUV-u).

Regulacje dla małych TUV-ów przebiegają w Europie według czterech podstawowych reguł³:

- regulacje zbliżone do Solvency I (Francja);
- specyficzne regulacje krajowe (Holandia);
- miks wcześniejszych (Belgia, Niemcy);
- brak wymogów/regulacji (Szwecja).

Zasady działalności małych TUV-ów we Francji są zbliżone do reguł wynikających z Solvency I. Małymi towarzystwami ubezpieczeń wzajemnych są te, które spełniają następujące warunki⁴:

- ich statuty przewidują możliwość ogłoszenia dopłat;
- co do zasady nie zawierają ubezpieczeń odpowiedzialności cywilnej;
- roczny przypis składki nie przekracza 5 mln euro;
- przynajmniej połowa składek pochodzi od członków.

Małe TUV-y *non-life* spełniające powyższe warunki nie muszą spełniać wymogów wypłacalności, jednak wymagane jest posiadanie kapitału początkowego w postaci funduszu organizacyjnego. Zadaniem funduszu jest pokrycie wydatków w pierwszych pięciu latach działalności zakładu i zagwarantowanie realizacji zobowiązań towarzystwa⁵. W przypadku TUV-u (działającego w oparciu o reżim prawny wynikający z Kodeksu ubezpieczeniowego – Code des assurances), jeśli towarzystwa te mają składkę zmienną (zaliczkową), to minimalna wysokość tego kapitału wynosi 400.000 euro w ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej oraz kredytu i w gwarancjach ubezpieczeniowych, a 240.000 euro w pozostałych grupach ubezpieczeń. Kodeks nie ustala minimalnego funduszu początkowego dla TUV-u pobierającego składki stałe, ale jego poziom musi zostać określony w statucie.

3. L. Lowett, *De Minimis Not Curat Praetor: How the Solvency II Directive Exempts the Very Small Insurers*, Financieel Forum / Bank- En Financiewezen 2010/4, s. 294-297.
4. Art. R.334-9 Code des assurances.
5. Art. R.322-47 Code des assurances.

Prawo belgijskie zezwala na wyłączenie z obowiązku nadzoru – licencjonowania, spełniania wymogów wypłacalności i sprawozdawczości – wyłącznie towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych działające na obszarze jednej gminy (w której są zgłoszone), ewentualnie z rozszerzeniem do sąsiadujących z nią gmin. Towarzystwa pomocy wzajemnej mogą być z mocy prawa zwolnione z niektórych wymogów nadzorczych.

Stowarzyszenia wzajemne działające na Malcie to jedyny rodzaj ubezpieczeń wzajemnych, które są dopuszczone do funkcjonowania w tym kraju. Są one w całości wyłączone spod regulacji ubezpieczeniowych. Nie mogą jednak gromadzić więcej niż 5 mln euro składek.

W Austrii małe TUW-y mogą oferować jedynie ubezpieczenia mienia (w tym upraw i zwierząt) w zakresie ognia, sił przyrody i kradzieży (zatem analogicznie do grup 8 i 9 z polskiej ustawy o działalności ubezpieczeniowej).

W przypadku regulacji niemieckich istnieją de facto trzy różne rodzaje regulacji wyłączające zakłady ubezpieczeń spod wymogów nadzorczych:

1. na podstawie decyzji władz nadzorczych;
2. na podstawie reguł wynikających z dyrektywy 73/239/EWG;
3. dla funduszy emerytalnych działających na zasadzie wzajemności, o szczególnym znaczeniu gospodarczym, jeśli ich aktywa nie przekraczają 250 mln euro (dla funduszy branżowych: 50 mln euro) i rocznego przychodu ze składek poniżej 2,5 mln euro.

W Szwecji całość działalności ubezpieczeniowej wymaga zezwolenia. Wyłączono też możliwość stosowania wymogów *de minimis* dla małych TUW-ów. Istniały one wcześniej, w odniesieniu do towarzystw ubezpieczających bydło czy towarzystw o charakterze dobroczynnym, ale i te zostały zlikwidowane.

Specyficzne regulacje krajowe zostały ustanowione w Holandii.

3.2. Originalne uproszczone regulacje krajowe (przypadek Holandii)

Aktualnie w Holandii działają trzy kategorie małych wzajemnych ubezpieczycieli majątkowych (specjalne uproszczone wymogi dotyczą wyłącznie ubezpieczeń *non-life*), które są zwolnione z pełnego nadzoru ostrożności-

wego i związanych z nim wymogów wypłacalności. Żadnej z tych trzech kategorii małego TUV-u nie dotyczy wymóg licencjonowania⁶.

Kryteria klasyfikacji TUV-u do odpowiedniej grupy są oparte na:

- liczbie zawartych polis;
- rocznym przypisie składki brutto.

Trzy wspomniane kategorie to:

TABELA 2. Klasyfikacja małych TUV-ów i wymogi ostrożnościowe w Holandii

TYP	Maksymalna roczna składka przypisana brutto [EURO]	Maksymalna liczba ubezpieczonych	Wymagania				
			Nadzór	Wymogi wypłacalności	Reasekuracja	Roczne sprawozdanie finansowe	Statut / regulamin złożony w nadzorze
TYP 3	5 000 000	bez limitu	wymóg ograniczony	wymóg ograniczony	wymóg pełny	wymóg pełny	wymóg pełny
TYP 2	455 000	201 - 3000			wymóg pełny	wymóg pełny	wymóg pełny
TYP 1	91 000	0 - 200					wymóg pełny

Źródło: AISAM (2007), *Mutual insurance in figures*.

Wyłączone spod reżimu prawnego małe TUV-y mają jednak istotnie ograniczone wymogi dotyczące działalności ubezpieczeniowej. I tak ubezpieczyciel typu 1 może prowadzić wyłącznie jedną grupę w ramach ubezpieczeń *non-life* i nie może to być ubezpieczenie od następstw nieszczęśliwych wypadków, zdrowotne, odpowiedzialności cywilnej, gwarancje i ubezpieczenia kredytu oraz assistance. TUV-y typu 2 i 3 mogą wprawdzie prowadzić ubezpieczenia w więcej niż jednej grupie ubezpieczeń, ale dotyczą ich te same wyłączenia co zakłady typu 1.

Fakt, że wyżej wymienione wzajemne firmy są zwolnione z wymogów ostrożnościowych (nadzorczych), nie oznacza jednak, iż mogą one działać całkowicie bez kontroli. Aby uzyskać i podtrzymać wyłączenie z nadzoru,

6. Zgodnie z dekretem z roku 1994 (Besluit vrijgestelde onderlinge waarborgmaatschappijen 1994).

poszczególne typy zakładów ubezpieczeń muszą:

1. Typ 1:

- złożyć statut zakładu i informować organ nadzoru o wszelkich jego zmianach, a jeśli pojawiają się zmiany;
- na żądanie udzielać wszelkich informacji organom nadzoru;
- w razie konieczności dopuścić kontrolę organu nadzoru.

2. Typ 2:

- złożyć statut zakładu i informować organ nadzoru o wszelkich jego zmianach, a jeśli pojawiają się zmiany;
- złożyć roczne sprawozdanie finansowe (bez sprawozdania dotyczącego wypłacalności);
- złożyć informację reasekuracji prowadzonych ryzyk.

3. Typ 3:

- złożyć statut zakładu i informować organ nadzoru o wszelkich jego zmianach, a jeśli pojawiają się zmiany;
- złożyć roczne sprawozdanie finansowe (bez sprawozdania dotyczącego wypłacalności);
- złożyć informację reasekuracji prowadzonych ryzyk;
- złożyć raport dotyczący przestrzegania wymogów wypłacalności, przy czym wymóg kapitałowy został ustalony na poziomie 205.000 euro i nie zmienił się mimo podwyższania wymogów wypłacalności na rynku ubezpieczeniowym w roku 2004.

Zatem w przypadku typów 1 i 2 przepisy dotyczące wypłacalności oraz związanego z nią nadzoru nie są stosowane, podczas gdy ubezpieczyciele typu 3, choć zwolnieni są z konieczności uzyskania licencji, muszą przestrzegać przepisów dotyczących przestrzegania podstawowych wymogów wypłacalności (aczkolwiek uproszczonych).

Zwolnienia z wymogów wypłacalności i uproszczone procedury nadzorcze stosowane wobec małych TUV-ów niosą ze sobą wszakże konsekwencje związane z odpowiedzialnością między zakładem a członkami TUV-u. W praktyce istnieją dla małych TUV-ów trzy systemy odpowiedzialności, nie ma jednak korelacji między rodzajem systemu odpowiedzialności i typem zakładu ubezpieczeń. Teoretycznie oznacza to, że można stworzyć dziewięć różnych kombinacji.

Systemy odpowiedzialności to:

- T UW z pełną odpowiedzialnością (wettelijke aansprakelijkheid) – w przypadku likwidacji T UW-u wszyscy ubezpieczeni-członkowie ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania zakładu;
- T UW z ograniczoną odpowiedzialnością (beperkte aansprakelijkheid) – w przypadku likwidacji zakładu ubezpieczeni-członkowie odpowiadają za zobowiązania zakładu wyłącznie do kwoty określonej w statucie zakładu: na przykład równowartość składek rocznych;
- T UW zwolniony z odpowiedzialności (uitgesloten aansprakelijkheid) – w przypadku likwidacji zakładu ubezpieczeni-członkowie nie odpowiadają za zobowiązania zakładu.

Analogicznie wszystkie trzy systemy mogą być stosowane do rozliczania rocznych wyników finansowych T UW-ów. Należy dokonać wyboru między pełną odpowiedzialnością, odpowiedzialnością ograniczoną i brakiem odpowiedzialności.

Gdy wybrana zostanie opcja zwolnienia od odpowiedzialności, nie ma możliwości ogłaszania dopłat, a odszkodowania (i inne zobowiązania) są wypłacane jedynie do wysokości funduszy posiadanych przez taki zakład. Jeśli w zakładzie obowiązuje system z ograniczoną odpowiedzialnością, możliwe jest wezwanie do wniesienia dopłat przez członków-ubezpieczonych, jednak takie dopłaty są ogłaszane tylko na warunkach określonych w statucie i wyłącznie do określonych tam kwot. Wybór systemu pełnej odpowiedzialności oznacza możliwość ogłaszania dopłat na warunkach określonych w statucie, ale bez ograniczeń. Wybór systemu odpowiedzialności musi zostać potwierdzony w statucie.

Z powodu tych postanowień ryzyko upadłości małych zakładów wzajemnych jest bardzo ograniczone.

Regulacje unijne dają dużą swobodę, jeśli chodzi o małe towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych. W wielu krajach funkcjonują dla małych T UW-ów reżimy prawne *de minimis*. Wprawdzie ubezpieczyciele podlegający tej regule nie mogą korzystać z zasady jed-

nolitej licencji na rynku unijnym, jednak w przypadku małych TUV-ów nie wydaje się to istotne. Warto, korzystając z rozwiązań innych krajów członkowskich, wprowadzić większą swobodę w tym zakresie też w Polsce. Zwłaszcza, że także dyrektywa Solwency II przewiduje możliwość wyłączenia z podlegania jej wymogom dla małych zakładów ubezpieczeń.

Doświadczenia krajów pozaeuropejskich, np. Kanady, wskazują, że małe TUV-y mogą operować również w zakresie „trudnych ubezpieczeń”, tj. ubezpieczeń rolnych. A większa liczba małych branżowych TUV-ów tworząca stowarzyszenie (CAMIC) może korzystać wspólnie z doświadczenia, wiedzy i rad oraz wspólnie negocjować czy prowadzić reasekurację.

4. Zarządzanie zakładem ubezpieczeń - rozwiązania prawne i finansowe

4.1 Członkostwo i prawa członków

Organizacja typu wzajemnościowego jest podmiotem prawa prywatnego. Stanowi związek osób, nie kapitałów, przez co podlega demokratycznemu systemowi sprawowania władzy. Jednocześnie jako osoba prawna powinna ucieleśniać zasadę solidarności członkowskiej, w efekcie czego osiągnięte przez nią zyski winny być wykorzystywane dla dobra członków.

W zakresie praw członkowskich w Europie występują nieznaczne różnice między organizacjami wzajemnymi. Przede wszystkim członkostwo w TUV-ie wiąże się z zawarciem umowy ubezpieczenia. Jednocześnie posiadanie polisy niekoniecznie czyni członkiem. W niektórych krajach (Polska, Austria, Finlandia, Portugalia, Włochy) TUV-y mogą zawierać umowy z nieczłonkami, o ile statuty tak stanowią. Jednocześnie takich uprawnień pozbawione są małe TUV-y.

Prawo europejskie wielu krajów członkowskich przewiduje poza członkami-ubezpieczonymi także obecność członków-inwestorów. W Polsce, Finlandii, Portugalii, we Włoszech czy w wyjątkowych sytuacjach w Niemczech istnieje możliwość obecności w TUV-ie członków-inwestorów, czyli podmiotów wnoszących dodatkowy kapitał, aby TUV mógł spełnić wymogi kapitałowe. Rozwiązanie takie w wielu wypadkach wydaje się korzystne. Niesie jednak ze sobą niebezpieczeństwo wykorzystania wzajemności do prowadzenia działalności właściwie na zasadach komercyjnych, korzystając jednocześnie z obniżonych wymogów kapitałowych. Rozwiązaniem mogłoby być zastosowanie zapisów o konieczności uwzględnienia we władzach podmiotów także członków-posiadaczy polis. W przypadku regulacji polskich ustawodawca ochronił *de facto* jedynie prawa członków-inwestorów, sankcjonując także to, że mogą być członkami rady nadzorczej i zarządu do czasu spłacenia kapitału. W sytuacjach ekstremalnych powoduje to, iż członkowie ubezpieczeni w Polsce nie mają żadnych praw właścicielskich w TUV-ie. W wielu krajach uznaje się zarówno prawa członków-ubezpieczonych, jak i członków-inwestorów. Na przykład w Finlandii założono równość wszystkich członków (jeden członek – jeden głos).

Jedynie statut może przewidywać dodatkowe głosy w związku z wniesieniem dodatkowych wkładów finansowych. W efekcie prawo głosowania może zostać ukształtowane tak, aby oddawało raczej wysokość poczynionych wkładów niż fakt członkostwa, przy czym należy zauważyć, że za poczyniony wkład uznawane są także składki ubezpieczeniowe i wysokość oszczędności zgromadzonych na polisie życiowej. Regulacje włoskie przewidują, że wnoszący kapitały także mogą dostać dodatkowe głosy na zgromadzeniu członków (maksimum: 5), ale jednocześnie liczba głosów członków-inwestorów nie może być większa niż członków-ubezpieczonych.

4.2. Nadzór właścicielski

Demokratyczny sposób sprawowania władzy wiąże się z zarządzaniem i nadzorem właścicielskim. Sprawowane są one na odpowiednich szczeblach władzy. Najważniejszym organem władzy są walne zgromadzenia członków lub delegatów. Walne zgromadzenie podejmuje decyzje w sprawach, których konieczność podejmowania przez walne zgromadzenie wyraźnie przewidują prawo lub statut. Co do zasady nie powinno ono podejmować decyzji w kwestiach zarządzania działalnością operacyjną, chyba że zażąda tego zarząd.

Zarząd tworzą osoby spełniające funkcje zarządzania organizacją. Wymogi dotyczące członków zarządów są często rygorystyczne, a rygory te wzrosną jeszcze w momencie wejścia w życie dyrektywy Solvency II.

W praktyce rynków ubezpieczeniowych mamy do czynienia z dwoma modelami zarządzania: monistycznym i dualistycznym. W pierwszym przypadku (głównie kraje anglosaskie, czyli Wielka Brytania, USA, Kanada, ale też Szwecja czy Luksemburg) mamy do czynienia wyłącznie z walnym zgromadzeniem i radą dyrektorów (zarządem). Wówczas w ramach rady dyrektorów pojawiają się często specjalne komisje (audytu, wynagrodzeń, etc.) pełniące dodatkowe funkcje nadzoru. System dualistyczny, przyjęty w krajach Europy kontynentalnej (w tym w Polsce), przewiduje dodatkowo obecność rady nadzorczej złożonej z członków towarzystwa. Zarówno rada nadzorcza, jak i zarząd są wybierane przez walne zgromadzenie, choć istnieją rozwiązania (na przykład we Francji), w których zarząd jest wybierany przez radę nadzorczą. W niektórych krajach (na przykład we Francji) w radzie mogą zasiadać też osoby niebędące członkami, ale wybrane przez walne zgromadzenie.

Istnienie modelu monistycznego mogłoby mieć zastosowanie w małych towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych powoływanych przez niedużą liczbę członków, a rada nadzorcza mogłaby wówczas pełnić rolę organu fakultatywnego. Podobna sytuacja występuje na przykład w Austrii, gdzie TUW musi posiadać walne zgromadzenie (lub radę przedstawicieli członków), radę nadzorczą i zarząd, ale już małe towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych musi mieć tylko walne zgromadzenie (lub radę przedstawicieli członków) i zarząd, a rada nadzorcza jest wyłącznie organem fakultatywnym. Zarząd kieruje towarzystwem na własną odpowiedzialność w sposób odpowiadający potrzebom towarzystwa, biorąc pod uwagę interes członków i pracowników oraz interes ogólny.

Członkowie rady nadzorczej (jeśli zostanie powołana) są wybierani przez najwyższy organ. Rada nadzorcza nadzoruje działalność zarządu i zwołuje posiedzenie najwyższego organu, jeśli wymaga tego interes towarzystwa⁷.

4.3. Wyposażenie kapitałowe, utrzymywanie wymogów kapitałowych, możliwość pozyskiwania kapitałów

27

Jak wskazano wyżej, instytucje wzajemnościowe są zreszczeniem osób, nie kapitałów. Zatem za wyposażenie kapitałowe tych podmiotów odpowiadać powinni członkowie, co w kontekście wymogów kapitałowych stawianych tym podmiotom przez system Solvency I (a w przyszłości Solvency II) stanowi dość istotne wyzwanie.

4.3.1. Wyposażenie kapitałowe (obecność członków-inwestorów)

Idea organizacji typu wzajemnościowego nie przewiduje korzystania z kapitału zewnętrznego pozyskiwanego z emisji akcji (udziałów) od podmiotów zewnętrznych. Jednocześnie, jak już wspomniano, muszą one spełnić wymogi kapitałowe. Zatem w regulacjach wielu krajów przewiduje się korzystanie z kapitału zewnętrznego, zastępując jednak raczej rolę kapitału zakładowego kapitałem gwarancyjnym.

Podmioty wnoszące ten kapitał mają prawo do korzystania z odsetek od kapitału, ale jego wysokość nie rośnie ani nie maleje wraz ze wzrostem podmiotu lub jego kurczeniem się. Traktowany jest on raczej jako pożyczka podporządkowana, a nie wyposażenie kapitałowe.

7. Versicherungsaufsichtsgesetz, art. 43, 47, 66 i 70.

TABELA 3. Możliwości pozyskiwania kapitału zewnętrznego przez towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych.

Kraj	Zasady udostępniania kapitału
Austria	<p>TUW-y nie mogą emitować akcji, mogą jednak za zgodą swego organu naczelnego gromadzić dwa rodzaje kapitału: partycypacyjny i zapasowy, oraz wystawiać papiery dłużne. Kapitał partycypacyjny ma cechy kapitału własnego. Kapitałem partycypacyjnym jest kapitał opłacony, który:</p> <ul style="list-style-type: none"> - został udostępniony w czasie istnienia przedsiębiorstwa; - może zostać spłacony tylko przez obniżenie kapitału (jego umorzenie); - dochód z tytułu tego kapitału jest powiązany z zyskami (przy czym zysk jest tu rozumiany jako dochód księgowy po uwzględnieniu wszelkich zmian netto w rezerwach ujawnionych); - jest związany z prawem do uczestnictwa w postępowaniu likwidacyjnym i może zostać spłacony dopiero po zabezpieczeniu i zaspokojeniu roszczeń wszystkich pozostałych wierzycieli.
Dania	<p>TUW może mieć poręczycieli, właścicieli kapitału gwarancyjnego i, jeśli statut tak stanowi, otrzymują oni z tego tytułu oprocentowanie.</p>
Finlandia	<p>W TUW-ach i stowarzyszeniach możliwe jest istnienie inwestorów, którzy nie są członkami. Zarówno posiadacze polis (członkowie-ubezpieczeni), jak i członkowie-inwestorzy wnoszą kapitał gwarancyjny (tak przy zakładaniu, jak i w trakcie działalności TUW-u). Z tytułu zainwestowanych środków wypłacane jest oprocentowanie (ok 5-6 proc. w zależności od postanowień statutu). W przypadku zwrotu wniesionego kapitału inwestorzy otrzymują jedynie wartość, którą wnieśli do TUW-u (wartość księgową). Kapitał wniesiony (gwarancyjny) nie jest zatem tożsamy z kapitałem zakładowym, gdyż poza oprocentowaniem nie otrzymują oni zwrotu z inwestycji. Podobnie jak właściciele polis inwestorzy mają prawo głosu w kwestii wykorzystania zainwestowanego kapitału (analogicznie jak w spółdzielniach).</p>
Niemcy	<p>Aby spełnić wymogi kapitałowe dotyczące kapitału gwarancyjnego, niemieckie zakłady ubezpieczeń mogą wystawiać dokumenty potwierdzające istnienie pożyczek podporządkowanych oraz świadectwa udziału w zyskach także inwestorom, którzy nie są członkami. Zasada ta nie dotyczy jednak małego TUW-u.</p>
Włochy	<p>Statuty zakładów ubezpieczeń mogą przewidywać stworzenie kapitału gwarancyjnego drogą specjalnych wkładów zarówno od posiadaczy polis, jak też od inwestorów, którzy mimo braku polis stają się automatycznie członkami. Na walnym zgromadzeniu liczba głosów członków-inwestorów musi być mniejsza niż pozostałych członków.</p>
Norwegia	<p>Kapitał gwarancyjny może być podwyższany przez zaciągnięcie pożyczki podporządkowanej. Kapitał może też zostać podwyższony w drodze emisji zbywalnych certyfikatów udziałowych dających prawo głosu na walnym zgromadzeniu.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie S. Broek, B.-J. Buijskool, A. Vennekens, R. van der Horst (2012), *Study on the current situation and prospect of mutual in Europe*.

W wielu krajach członkowskich (Francja, Belgia, Portugalia, Rumunia, Węgry, Grecja) nie ma możliwości pozyskiwania kapitałów podstawowych czy gwarancyjnych inną drogą niż przez wpłaty członków.

4.3.2. Wykorzystanie nadwyżek rocznych

W wielu krajach europejskich (Niemcy, Finlandia, Włochy) zasady funkcjonowania nadwyżek i rezerw są analogiczne do innych podmiotów sektora ubezpieczeń. Są jednak kraje, które ustalają swoje reguły gospodarowania tymi środkami.

I tak, zgodnie z regulacjami austriackimi, nadwyżka roczna podlega podziałowi między członków, chyba że:

- została przeznaczona na rezerwę na zdarzenia nieprzewidziane tudzież zasilenie innych rezerw określonych w statucie;
- została przeznaczona na spłatę kapitału partycypacyjnego (założycielskiego);
- przeniesiono ją na następny rok finansowy.

Statut może także przewidywać wypłaty oprocentowania lub udziału w nadwyżce rocznej podmiotów, które nie są ubezpieczonymi, a wniosły kapitał partycypacyjny.

Węgierskie TUW-y mogą dokonywać zwrotu składek dla członków z nadwyżki rocznej jedynie, jeśli środki własne są wyższe od marginesu wypłacalności lub sięgają dwukrotności kapitału gwarancyjnego.

Duńskie prawo przewiduje, że oprocentowanie dla wnoszących kapitał gwarancyjny może być opłacone wyłącznie z nadwyżki w danym roku. Zakumulowane zyski z lat ubiegłych i inne środki muszą być przeznaczone na fundusz związany z nieprzewidzianymi stratami lub na inne cele na podstawie statutu.

W przypadku dużych organizacji wzajemnościowych tworzone są bardziej złożone modele zarządzania czy ładu korporacyjnego. W wielu krajach wprowadzona została możliwość korzystania ze wsparcia inwestorów zewnętrznych, a w niektórych przypadkach - odejścia od standardowej zasady „jeden członek – jeden głos” na rzecz praw przyznanych inwestorom

czy pożyczkodawcom i uzależnianie ich od wielkości zaangażowanego kapitału. Z drugiej strony uproszczone formy zarządzania, na przykład w formule modelu monistycznego, można znaleźć w małych zakładach ubezpieczeń wzajemnych. Mogą one raz do roku (a nie cztery razy) składać do nadzoru sprawozdania finansowe, nie muszą podlegać ocenie audytora etc. Istnienie modelu monistycznego mogłoby mieć zastosowanie w małych towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych powoływanych przez niewielką ilość członków, a rada nadzorcza mogłaby wówczas pełnić rolę organu fakultatywnego.

Jeśli chodzi o tworzenie organizacji typu wzajemnościowego, głównym wyzwaniem jest sprostanie wymogom kapitałowemu, niezbędne w celu uzyskania zezwolenia na prowadzenie działalności. Przy założeniu, że kapitał może być uzyskiwany wyłącznie od członków założycieli, „uzbieranie” kwoty spełniającej wymóg minimalnego kapitału gwarancyjnego wydaje się niemal nierealne (nawet w przypadku obniżenia tego wymogu dla T UW o 25 proc., zgodnie z dyrektywami unijnymi). W Polsce dopuszcza się rozdzielenie podmiotów wnoszących kapitał zakładowy od członków-ubezpieczonych. W tej sytuacji, przy braku określenia wymogów dotyczących podziału wpływu na decyzje podejmowane przez T UW między te dwie grupy podmiotów, dochodzić może do sytuacji niemal nieformalnej komercjalizacji T UW-u, w której członkowie zupełnie nie mają wpływu na faktyczne funkcjonowanie podmiotu. Warto także rozważyć wnoszenie lub podwyższanie kapitału zewnętrznego w postaci pożyczek podporządkowanych (na przykład angażowanie środków od podmiotów *non-profit*, czego przejawem w latach dziewięćdziesiątych była koncepcja angażowania się KRUS-u w tworzenie towarzystw ubezpieczeń wzajemnych przez udzielanie pożyczek podporządkowanych, która zaowocowała utworzeniem jedynie T UW „T UW”).

5. Zasady opodatkowania właściwe dla TUW-u w wybranych krajach Europy

Na reguły opodatkowania, szczególnie podatkiem dochodowym, wpływać będą odrębności kulturowe i historyczne poszczególnych krajów, ale także dopuszczalne oraz stosowane formy organizacyjne.

TABELA 4. Ogólne zasady podlegania opodatkowaniu

Kraj	Ogólne zasady podlegania opodatkowaniu
Austria	Brak preferencji podatkowych.
Belgia	Jeżeli towarzystwo ubezpieczeń wzajemnych jest organizacją zarobkową lub wykonuje działalność <i>profit</i> , podlega opodatkowaniu podatkiem od przedsiębiorstw jak spółki handlowe (rozwiązanie takie generalnie dotyczy TUW-ów). W Belgii stowarzyszenia <i>non-profit</i> zwykle nie podlegają opodatkowaniu podatkiem dochodowym od osób prawnych, lecz jedynie opodatkowane są w nich pewne grupy przychodów, które generują zyski. Opodatkowanie w przeważającej mierze dotyczy dochodów z inwestycji finansowych (na przykład odsetki i dywidendy), dochodów z inwestycji w nieruchomości (na przykład dochody z najmu), a także różnych form dochodu (na przykład zyski kapitałowe z udziałów, zyski kapitałowe ze zbycia nieruchomości, dochody nieudokumentowane).
Finlandia	Brak specjalnych reguł.
Francja	Wszystkie rodzaje towarzystw ubezpieczeniowych opierających swoje działanie na zasadzie wzajemności płacą podatek dochodowy jak inne typy podmiotów.
Grecja	Fundusze świadczeń zdrowotnych, ze względu na formę organizacyjną (podmioty prawa prywatnego, stowarzyszenia), nie są objęte podatkiem dochodowym.
Hiszpania	Reguły zasadniczo zgodne z zasadami podatkowymi dla wszystkich podmiotów gospodarczych.
Holandia	Reguły zgodne z zasadami podatkowymi dla wszystkich podmiotów gospodarczych.
Irlandia	-
Luksemburg	Możliwość wyłączenia z opodatkowania stowarzyszeń pomocy wzajemnej, jeśli realizują cele wyłącznie <i>non-profit</i> .

Niemcy	TUW-y są opodatkowane na zasadach ogólnych, ale bardzo małe towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych jako podmioty niemające charakteru handlowego mogą być zwolnione z podatku dochodowego. Stosownie do ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, obroty takich zwolnionych zakładów muszą być niższe niż 0,789 mln euro dla ubezpieczeń na życie lub zdrowotnych, lub niż 0,307 mln euro dla pozostałych ubezpieczeń.
Portugalia	Stowarzyszenia wzajemnościowe są zwolnione z podatku dochodowego, gdyż nie są uznawane za podmioty komercyjne. TUW-y podlegają opodatkowaniu na zasadach ogólnych.
Rumunia	Preferencyjne opodatkowanie dotyczy wyłącznie stowarzyszeń wzajemnych. Zwolnienie podatkowe dotyczy zysku do 15.000 euro (nie więcej jednak niż 10 proc. przychodu).
Węgry	Ze względu na formę prawną stowarzyszenia zwolniony z podatku.
Włochy	W przypadku TUW-ów stosuje się te same zasady podatkowe jak w innych formach organizacyjnych, możliwość tworzenia grup podatkowych (konsolidacji podatkowej) z udziałem TUW-u. Stowarzyszenia nie podlegają opodatkowaniu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AISAM (2009) *Mutual Insurance Companies. The regulatory, financial and fiscal arrangements* i S. Broek, B.-J. Buiskool, A. Vennekens, R. van der Horst (2012), *Study on the current situation and prospect of mutual in Europe*

Jednocześnie warto zauważyć, że we Francji w latach 1945-2012 organizacje wzajemne w obszarze ubezpieczeń zdrowotnych *mutuelles* nie podlegały ani podatkowi dochodowemu od osób prawnych, ani też podatkowi obrotowemu. Jednak Komisja Europejska uznała te regulacje za sprzeczne z zasadami wspólnotowymi dotyczącymi pomocy publicznej.

W związku z tym organizacje podlegały opodatkowaniu stopniowo (od roku 2012), płacąc odpowiednio 40 proc., 60 proc., a w 2014 roku – 100 proc. należnego podatku (na zasadach ogólnych).

W zakresie podatku dochodowego warto jednak zbadać bardziej szczegółowo także takie elementy, które wynikają z cech wzajemności i nie powodują całkowitego zwolnienia z podatku dochodowego, a jedynie możliwość jego zmniejszenia. Specyficzne regulacje, przeanalizowane na podstawie kilku wybranych krajów, zostały zaprezentowane w poniższej tabeli. Do analizy wybrano te kraje, które posiadają pewną specyfikę w zakresie rozwiązań prawnych (nie tylko podatkowych), czyli:

**TABELA 5. Szczególne zasady opodatkowania TUV-ów
w wybranych krajach członkowskich.**

Kraj	Opodatkowanie zakumulowanych zysków	Opodatkowanie zwrotów składek dla członków	Opodatkowanie dodatkových składek (dopłat)	Opodatkowanie innych metod umożliwiających spełnienie wymogów wypłacalności
Belgia	Zyski przeznaczone na rezerwy (kapitały rezerwowe) w przypadku towarzystw ubezpieczeń wzajemnych podlegających podatki dochodowemu są opodatkowane, w przeciwieństwie do zakumulowanych zysków w towarzystwach pomocy/świadczeń wzajemnych.	Zwroty składek dla członków nie są opodatkowane w żadnym typie organizacji wzajemnych, rozwiązania legislacyjne zasadniczo nie przewidują odroczenia w czasie zwrotu składek dla członków.	Dopłaty do składek są opodatkowane jak przychody (na zasadach ogólnych, według reguł podlegania opodatkowaniu).	Pożyczki (zarówno zaciąganie, jak i spłata) nie podlegają opodatkowaniu, odsetki są kosztem uzyskania przychodu dla TUV-ów płacących podatek dochodowy; darowizny są opodatkowane, tylko w przypadku podmiotów płacących podatek dochodowy.
Francja	Wszelkie kapitały tworzone są z zysku po opodatkowaniu. Zatem niezależnie od zamiaru przeznaczenia zysku (nadwyżki) jest ona w całości opodatkowana.	Wszelkie zwroty składek dla członków dokonywane są z zysków po opodatkowaniu.	Dopłaty do składek są opodatkowane jak przychody (na zasadach ogólnych, według reguł podlegania opodatkowaniu).	Pożyczki (zarówno zaciąganie, jak i spłata) nie podlegają opodatkowaniu, odsetki są kosztem uzyskania przychodu dla TUV-ów, ta sama sytuacja dotyczy pożyczek podporządkowanych na podwyższenie środków własnych.
Włochy	Wszelkie kapitały tworzone są z zysku po opodatkowaniu. Podatek występuje zarówno na szczeblu centralnym, jak i lokalnym.	W przypadku TUV-ów prawodawstwo przewiduje teoretyczną możliwość zwrotu składki, w praktyce jednak działania takie nie ma zastosowania.	Możliwość dopłat, tak jak w przypadku zwrotów, jedynie teoretyczna.	Kredyty, darowizny etc. zasadniczo traktowane jak w innych krajach.
Holandia	Wszystkie kapitały tworzone są z zysku po opodatkowaniu. Część zysków musi zostać zakumulowana w TUV-ie.	Istnieje możliwość utworzenia „rachunków członków” z zysków do późniejszego zwrotu. Jednak, nim zwrot trafi na taki rachunek, jest opodatkowany na zasadach ogólnych. Jeśli zwrot jest przeznaczony na obniżenie składki w przyszłym roku, jest nieopodatkowany.	Traktowane jak przychód ze składek.	Kredyty traktowane jak w innych krajach. W przypadku darowizn obdarowany płaci podatek od darowizny.
Hiszpania	Zysk przeznaczony na kapitały rezerwowe tworzone przez TUV-y opodatkowane obniżoną stawką podatkową.	Opodatkowane na zasadach ogólnych.	Traktowane jak przychód ze składek.	Pożyczki (zarówno zaciąganie, jak i spłata) nie podlegają opodatkowaniu, odsetki są kosztem uzyskania przychodu; darowizny są opodatkowane.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie AISAM (2009) *Mutual Insurance Companies. The regulatory, financial and fiscal arrangements* i S. Broek, B.-J. Buischool, A. Vennekens, R. van der Horst (2012), *Study on the current situation and prospect of mutual in Europe*.

- Belgia i Włochy – ze względu na obecność dwóch niezależnych reżimów podatkowych dla klasycznych TUV-ów i podmiotów stowarzyszeniowych;
- Francja – aby pokazać, jak funkcjonują rozwiązania podatkowe po ingerencji KE;
- Holandia – gdzie wprowadzono znaczne ułatwienia organizacyjne dla małych TUV-ów (jednocześnie nie stosując jednak specjalnych rozwiązań podatkowych);
- Hiszpania, która wprowadziła specjalne rozwiązania w postaci obniżonej stawki podatku od zysków, które mają być akumulowane (podwyższać kapitał rezerwowy).

34

UWAGA! Finlandia jest krajem, gdzie niezależnie od przyjętej formy prawnej ubezpieczyciela składki ubezpieczeniowe z tytułu ubezpieczeń majątkowych są objęte 23-proc. podatkiem VAT (jednocześnie różni się on jednak od klasycznego VAT-u, gdyż jest niepotrącalny). Podatek ten nie dotyczy składek z tytułu ubezpieczeń życiowych i emerytalnych.

W przypadku Francji również obowiązuje podatek od składek, z tym że stawka podatku od umów ubezpieczenia (TSCA) wynosi 7 proc. Stawka TSCA, która ma zastosowanie do umów ubezpieczenia zdrowotnego, wynosi 9 proc.

Całkowite zwolnienia z podatku dochodowego na rynkach, na których mamy do czynienia z zasadami wolnej konkurencji, dotyczą właściwie niewielkiej liczby podmiotów. Nie jest to sposób uprzywilejowanego traktowania, ale rozwiązanie wynikające najczęściej z formy prawnej stowarzyszenia (Włochy, Rumunia). Można też, jak w przypadku Niemiec, wyłączyć z opodatkowania bardzo małe zakłady ubezpieczeń.

Możliwość całkowitego wyłączenia z opodatkowania zysków podlegających przeniesieniu na kapitał zakładowy aktualnie nie jest stosowana w Europie. Jedynie w Hiszpanii przewidywano możliwość obniżenia stawki podatku w tej sytuacji.

Korzystając z rozwiązań dostępnych na rynku ubezpieczeniowym, warto jednak rozważyć możliwość zwolnienia z opodatkowania małych TUV-ów.

6. Dobre praktyki w relacjach z ubezpieczonymi i otoczeniem

Zakłady ubezpieczeń, prowadząc działalność zgodnie z zasadami społecznie odpowiedzialnego biznesu, powinny budować renomę i zaufanie klientów, tworzyć relacje z interesariuszami na podstawie reguł dialogu, uczciwości, tolerancji i społecznej misji, bez wykorzystywania potencjalnej ekonomicznej i organizacyjnej przewagi, oraz prowadzić działalność ze świadomością istotnego oddziaływania na otoczenie społeczne.

Najważniejszym interesariuszem zakładów ubezpieczeń w ogólności, a zatem także TUW-ów, są ubezpieczeni i wobec nich wymagane są szczególne działania budujące zaufanie, bez którego ubezpieczenie nie mogłoby funkcjonować.

Postępowanie zgodne z etyką dotyczy zarówno działań przed zawarciem umowy ubezpieczenia, jak i w jej trakcie. W ramach postępowania zgodnego z zasadami etyki na plan pierwszy wysuwa się dbałość o jakość świadczonych usług.

Inicjatywa powołania organizacji o charakterze wzajemnościowym pochodzi z reguły od przyszłych ubezpieczających, którzy tworzą dobrowolną wspólnotę osób, aby zapewnić sobie ochronę ubezpieczeniową. Oparcie zakładu ubezpieczeń na zasadzie wzajemnościowej jest działaniem w interesie ubezpieczonych, nie zaś czynnikiem zewnętrznym – dostarczyciela kapitału. Konflikty interesów na linii właściciel – klient (ubezpieczony) nie istnieją ze względu na tożsamość tych podmiotów⁸. Ubezpieczeni tworzą władze TUW-ów (uczestniczą w zgromadzeniach członków, są wybierani do rad nadzorczych i mają wpływ na kształt zarządu). Dodatkowo tworzone są struktury w organizacji zakładów ubezpieczeń, które umożliwić mają bezpośredni wpływ ubezpieczonych na działanie i rozwój firmy: od propozycji nowych produktów czy zmian w produktach istniejących, po opinie i kształtowanie decyzji dotyczących dalszego rozwoju zakładu. Poniżej podano przykłady takich działań.

8. Polskie prawo ubezpieczeniowe przewiduje, że w towarzystwach ubezpieczeń wzajemnych mogą być zawierane umowy ubezpieczenia z osobami niebędącymi członkami TUW-u (powstaje wyłącznie stosunek ubezpieczenia bez stosunku członkostwa), przy czym wpływy ze składki stałej z tytułu takich umów nie mogą przekroczyć 10 proc. zbioru składki towarzystwa, art. 44 Ustawy z dnia 22.05.2003 o działalności ubezpieczeniowej (Dz.U. 124, poz. 1151).

1. Brytyjska firma ubezpieczeniowa Liverpool Victoria dwukrotnie w ciągu roku organizuje panel sześćdziesięciu najbardziej doświadczonych reprezentantów ubezpieczonych i czterokrotnie panele regionalne dla członków (co roku w innych regionach kraju), na których oprócz prezentacji dokonań, założeń i produktów podejmowane są dyskusje na każdy z tematów zgłoszonych przez uczestników, oraz rozwija aktywną komunikację internetową z członkami⁹.
2. Innym przykładem jest organizacja zakładów ubezpieczeń w fińskiej grupie finansowej Tapiola¹⁰, gdzie ubezpieczeni-członkowie nie tylko uczestniczą w walnych zgromadzeniach na zasadzie „jeden ubezpieczony – jeden głos”, ale również wybierają cztery rady nadzorcze, reprezentujące firmy wchodzące w skład grupy i uprawnione do ustanawiania zarządów, oraz dwadzieścia regionalnych komitetów doradczych reprezentujących ubezpieczonych (9-15 członków) i tworzących lokalne forum interakcji z zakładem, a także dwa komitety reprezentujące najważniejszych członków – rolników oraz małe i średnie przedsiębiorstwa¹¹.
3. Praktyka komunikacji z ubezpieczonymi (przez rady, komitety etc.) w celu poprawy jakości produktów i rozwoju działalności jest powszechna, a przytoczone przykłady są jednymi z wielu istniejących w praktyce rozwiązań (szwedzki Folksam, francuski MACIF czy włoski Unipol).

Zaangażowanie ubezpieczonych gwarantuje lepsze dostosowanie ubezpieczenia do wymagań klienta, a zatem wyższą jakość produktu ubezpieczeniowego. Dzięki temu TUW-y mogą się stawać prekursorami zmian wielu współczesnych produktów (na przykład w ubezpieczeniach komunikacyjnych po raz pierwszy fińska Tapiola wprowadziła możliwość użycia w naprawach starszych samochodów części niefabrycznych i obniżenia w związku z tym kosztów ubezpieczenia o ponad 40 proc. czy hiszpańska Mutua Madrileña usługi assistance od 0 km).

9. Liverpool Victoria, *Annual Report and Accounts for the year ended 31 December 2005*, Liverpool Victoria, Bournemouth 2006, s.10-14.
10. Tapiola Group to oparta na wzajemności grupa składająca się z czterech firm ubezpieczeniowych, banku i funduszu inwestycyjnego. Tapiola jest największym ubezpieczycielem na fińskim rynku ubezpieczeniowym.
11. Tapiola Group, *Making Responsibility an Everyday Issue*, Corporate Responsibility Report 2007, Tapiola Group, Tapiola 2008, s. 8.

Oprócz innowacyjności produktowej, która osiągnana jest dzięki aktywnej komunikacji z klientem, istotnym elementem wpływającym na obniżenie kosztu ubezpieczenia przez obniżenie kosztów akwizycji jest innowacyjność w zakresie kanałów dystrybucji. Polega ona przede wszystkim na wykorzystaniu nowych metod lub zmianie sposobu dotarcia do potencjalnego klienta. TUW-y wykorzystują metody dotarcia do klienta, których nie można lub które bardzo trudno wykorzystać w tradycyjnej działalności dystrybucyjnej. Sami ubezpieczeni w społecznościach lokalnych lub zawodowych docierają do nowych klientów (i traktowani są jako bardziej wiarygodni niż „wynajęci” agenci ubezpieczeniowi) bądź wykorzystywani są pośrednicy pozaubezpieczeniowi (organizacje samorządu zawodowego albo sieci posiadane przez instytucje tworzące zakłady wzajemne, np. banki spółdzielcze). TUW-y nie unikają również nowoczesnych metod docierania do klienta, takich jak internet czy telefon.

Ważnym elementem jakości produktu ubezpieczeniowego jest proces likwidacji szkód i wypłaty odszkodowań. Już polskie źródła historyczne akcentują przewagę wspólnot wzajemnych w ubezpieczeniach rolnych: „ryzyko jest tu bardzo drobne, a rozrzucone na dużych przestrzeniach tak, że zgromadzenie obiektów wymaga dużych kosztów administracyjnych. Trudno jest wreszcie orzec, czy dotknięta została wypadkiem sztuka ubezpieczona, czy też inna, podobna do niej, a nieubezpieczona”¹². Właśnie zakłady specjalizujące się w ubezpieczeniach rolnych (np. NFU Mutual w Wielkiej Brytanii) tworzą własne sieci „honorowych likwidatorów” – doświadczonych rolników – ubezpieczonych, którzy dokonują wyceny szkód w uprawach i inwentarzu żywym. Inną metodą jest tworzenie wewnętrznych wspólnot ubezpieczonych (związków wzajemności członkowskiej w Polsce), które w różnych typach ubezpieczeń umożliwiają szybszą i łatwiejszą likwidację szkód na poziomie lokalnym. W rozważaniach nad procesem likwidacji szkód warto również postawić się przykładem niemieckiego zakładu ubezpieczeń HUK-COMBURG sprzedającego najwięcej polis komunikacyjnych w kraju. Proces likwidacji szkody komunikacyjnej bez udziału ubezpieczonego czy poszkodowanego (jedynym jego działaniem jest zgłoszenie szkody, po którym partnerski zakład naprawczy odbiera auto, podstawia zastępcze i przywozi już naprawione) został nagrodzony przez renomowany magazyn komunikacyjny jako lider w likwidacji szkód komunikacyjnych¹³. Wszystkie te działania możliwe są jednak głównie dzięki świadomości ubezpieczonych-właścicieli i braku nacisku na generowanie wyniku finansowego, jaki spotykany jest w spółkach akcyjnych.

12. J. Łazowski, *Teoria ubezpieczeń*, Stowarzyszenie Słuchaczy Szkoły Nauk Politycznych w Warszawie, Warszawa 1923/24, s. 94.

13. Zob. więcej ACME, *Valuing Our Mutuality*, ACME, Cheshire 2001, s. 23.

W celu rozwiązywania ewentualnych sporów mogących jednak powstać w procesie obsługi klienta i likwidacji szkód duże zakłady wzajemne powołują często instytucję ombudsmána (wewnętrznego rzecznika ubezpieczonych), który jest pierwszą instancją odwoławczą, jeszcze przed instytucją rzecznika ubezpieczonych czy sądem.

6.1. Odpowiedzialność społeczna wobec otoczenia

Podstawą działalności ubezpieczeniowej jest aktywność społeczna. Celem działania wspólnoty tworzącej TUW jest oczywiście najlepsze ubezpieczenie po dobrej cenie, ale w grupach tych głęboka jest również świadomość, że ubezpieczenie to więcej niż reparycja szkód, to rodzaj odpowiedzialności społecznej. Ubezpieczenia wzajemne traktowane są wręcz jako część infrastruktury społecznej. Ma to istotne znaczenie dla oczekiwań wobec tych organizacji, które powinny:

38

- angażować się w istotny sposób w działalność prewencyjną i zarządzanie ryzykiem;
- angażować wolne środki finansowe w odpowiedzialne społecznie inwestycje;
- odgrywać aktywną rolę w społeczności, uczestnicząc w dyskusjach o problemach społecznych i przez odpowiednie działania brać udział w życiu społecznym.

Wśród działań prewencyjnych istotną rolę pełnią działania informacyjne wśród dzieci i młodzieży polegające na promocii bezpieczeństwa drogowego lub bezpieczeństwa w domach za pomocą nowoczesnych materiałów informacyjnych – gier komputerowych, filmów video (Liverpool Victoria czy MAIF) czy budowy minimiast, po których można poruszać się minisamochodami (MAIF). Szwedzki Folksam prowadzi od ponad trzydziestu lat badania nad bezpieczeństwem ruchu drogowego. Jednym z jego efektów jest publikacja corocznego raportu „Jak bezpieczny jest twój samochód” czy też lista używanych aut bezpiecznych dla użytkowników i środowiska. Publikacje te w istotny sposób wpływają na sprzedaż samochodów w Europie¹⁴. Ta sama firma tworzy również raport (Zielony przewodnik), który klasyfikuje materiały budowlane ze względu na ich oddziaływanie na środowisko.

14. Folksam, Sustainability Report 2007, Folksam 2008.

Inwestycje finansowe są, po podstawowej działalności ubezpieczeniowej, kluczową działalnością zakładów ubezpieczeń. Pierwszy kodeks etyki działalności zakładów wzajemnych stworzony przez AISAM dotyczył właśnie działalności inwestycyjnej. Inwestycje etyczne powinny mieć na celu interes członków-ubezpieczonych powiązany z wyborem charakteryzującym się długoterminową strategią angażowania się w przedsięwzięcia ekologiczne, propagujące funkcjonowanie w zdrowym i stabilnym środowisku, korzystne dla społeczności lokalnej i oparte na współpracy z podmiotami kierującymi się zasadami etyki. Liderem w takich inwestycjach jest rynek USA, gdzie około 10 proc. kapitału jest inwestowane z zachowaniem powyższych zasad. W Europie pierwszą pozycję zajmuje Belgia – 1,5 proc. inwestycji, zaś średnia europejska wynosi około 1 proc.¹⁶.

Lokalne instytucje i organizacje, władze lokalne oraz mieszkańcy są ważnymi interesariuszami dla TUV-ów działających na rynkach lokalnych. Odpowiedzialność w tym zakresie przejawia się w byciu dobrym sąsiadem i obywatelem. Przez różnorakie formy aktywności zakłady wzajemne angażują się w rozwiązywanie problemów społecznych. Są to zarówno działania polegające na wsparciu finansowym lokalnych instytucji czy inwestycji (szpitale, opieka zdrowotna, społeczne budownictwo mieszkaniowe, organizacje pozarządowe etc.), jak i współpraca w zakresie finansowania badań naukowych (np. dla rolnictwa), współfinansowanie sportu, kultury¹⁷, zwalczanie lokalnej przestępczości. Działania te przynoszą korzyść każdej ze stron. Społeczności łatwiej rozwiązać problemy, a firma buduje pozytywny wizerunek i integruje pracowników¹⁸.

Istniejący we wspólnotach pierwiastek samorządności jest warunkiem koniecznym do prawidłowego funkcjonowania TUV-u. Ponadto – na zasadzie sprzężenia zwrotnego – wspólnota zakładu wzmocnia samorządność środowisk. Sposób zarządzania TUV-ami jest areną szkoleń dla jej uczestników do pełnego uczestnictwa w demokracji zarówno na poziomie lokalnym, jak i globalnym. Dzięki temu mogą być one inkubatorem mechanizmów społeczeństwa obywatelskiego i demokracji. Stają się rów-

15. Association Internationale des Societes d'Assurance Mutuelle (www.aisam.org).
16. AISAM, *Social Responsibility: Key Theme for Mutual Insurance Companies*, Massoco, Liege 2006, s. 34.
17. Zakłady wzajemne są mecenasami kultury, ważne jednak, że są to często działania obejmujące specyficzne obszary, np. fundusz stworzony przez trzy fińskie zakłady wzajemne (Tapiola, Pohjoja i Aura) wspiera wyłącznie kulturę wsi. Zob. Tapiola, op. cit., s. 41.
18. Zob. I. Kuraszko, M. Panek-Owsińska, B. Rok, K. Zadrożna, *CSR w firmie – zysk dzięki odpowiedzialności*. Przewodnik Forbesa, „Forbes”, grudzień 2007.

niez inicjatorem i fundatorem przedsięwzięć aktywizujących społeczności. Na przykład z inicjatywy P&V (Belgia) utworzony został parlament młodych (88 osób z całego kraju), który prowadzi debaty na temat zapobiegania wykluczeniu społecznemu. Inicjatywa ta nagrodzona została przez Radę Europejską jako znakomity przykład postawy obywatelskiej¹⁹.

TUW-y są często wysoko ocenianym pracodawcą (wspominana wielokrotnie Tapiola zajęła w 2007 roku 2. miejsce wśród dużych organizacji w rankingu na najbardziej pożądane miejsce pracy). Nie tylko generują nowe miejsca pracy w społecznościach lokalnych, ale także podejmują działania przeciwdziałające wykluczeniu, na przykład MACIF przez swą fundację wdraża projekty dla aktywizacji zawodowej tych, którzy pozostawali długo bez pracy (jeden z projektów polega na zatrudnieniu bezrobotnych do odzyskiwania części samochodowych z samochodów powypadkowych przeznaczonych do kasacji).

40

Odpowiedzialność społeczna to również prowadzenie działalności gospodarczej z poszanowaniem środowiska naturalnego. Charakter działalności ubezpieczeniowej wiąże się z niedużym bezpośrednim wpływem na ochronę środowiska, choć wiele firm z branży ubezpieczeniowej uzyskuje certyfikat ISO 14001. Charakterystyczne są jednak działania na rzecz ochrony środowiska, lasów czy też angażowanie się w projekty międzynarodowe z zakresu ochrony środowiska (np. Folksam jako jedyna firma w Szwecji w 2006 roku uzyskała status "*carbon-neutral*" dzięki corocznemu obsadzaniu lasami obszarów w Meksyku i Ugandzie w celu zapobiegania efektowi cieplarnianemu²⁰).

19. ACME, *Valuing...*, op.cit., s. 25.

20. Folksam, op. cit., s. 42

Podsumowanie

Wzajemność ubezpieczeniowa (podział ryzyk między jednorodną grupę osób) to podstawowy i trwały sposób ubezpieczenia. Podmioty typu wzajemnościowego mają długą i ugruntowaną tradycję w krajach europejskich. Nie oznacza to jednak, że taka forma prowadzenia ubezpieczeń jest archaiczna – wręcz przeciwnie. Koncepcja wzajemności w ubezpieczeniach (nie tylko!) powinna być promowana w krajach europejskich z co najmniej kilku powodów.

Jak wykazał globalny kryzys finansowy, organizacje wzajemne są mniej podatne na pokusy prowadzenia działalności w sposób spekulacyjny. Myślenie w kategoriach długiej perspektywy czasowej, tak charakterystyczne dla tego typu podmiotów, powoduje, że łatwiej adaptują się w przypadku trudnych sytuacji na rynkach. Choć oczywiście w sytuacji hossy będą one wykazywały nieco gorsze wyniki finansowe, co spowodowane jest ich tradycyjnie ostrożniejszą działalnością (w przypadku działalności ubezpieczeniowej taka asekuuracyjna polityka wydaje się właściwa, wręcz wpisana w naturę podmiotów ubezpieczeniowych).

W efekcie mieszany system podmiotów przyczynia się do większej stabilności sektora finansowego, co szczególnie w ostatnim okresie ma niezwykle istotne znaczenie.

Nie można też zapominać, że istnienie silnego sektora organizacji wzajemnościowych wymusza i wzmacnia konkurencję na rynkach, szczególnie na rynku finansowym.

Różne formy prowadzenia działalności ubezpieczeniowej opartej na wzajemności często mają swoiste ograniczenia zupełnie niezwiązane z cechami wzajemności (np. w Bułgarii czy Danii możliwość prowadzenia wyłącznie ubezpieczeń na życie, a w Grecji – wyłącznie *non-life*). W tym przypadku rozwiązania polskie są jednolite i nie stawiają na pozycji uprzywilejowanej żadnej z form prowadzenia działalności. W Polsce jednak, wzorując się na rozwiązaniach zbliżonych do niemieckich, dość istotnie zawężono prowadzenie działalności wzajemnej do formy TUV-u i małego TUV-u regulowanych wyłącznie przepisami ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

Brakuje możliwości wykorzystania obecnego w naszym kraju prawa stowarzyszeń dla małych organizacji, jeśli nie ubezpieczeniowych to paraubezpieczeniowych (choćby w zakresie wsparcia ochrony i promocji zdrowia, np. zasiłki, NNW, etc.), co umożliwiłoby znaczną swobodę także w zakresie zwolnienia z opodatkowania. Regulacje dotyczące małego T UW-u w Polsce są niemal kopią rozwiązań pochodzących z dyrektyw ubezpieczeniowych i brak jest innych możliwości. W kontekście dyrektywy Solvency II mały T UW może się stać ważną alternatywą dla ubezpieczeń opartych na wzajemności i jego doprecyzowanie (np. wyciągając wnioski z wzorca holenderskiego) mogłoby doprowadzić do wykorzystania tej formuły. Warto wskazać, że dzisiejsze doświadczenia polskie to od roku 1990 jedynie dwa małe T UW-y (T UW Rejent Life i niedziałający już T UW Bezpieczny Dom), które dodatkowo silnie związane są ze środowiskami biznesowymi (notariusze i deweloperzy). To pozwala wnioskować, że założenie i zarejestrowanie tej formy nie jest rzeczą łatwą ani też tak tanią, jak mogłoby się wydawać (choćby wymagane przy rejestracji wymogi kapitałowe w zakresie kapitału organizacyjnego, które nie wynikają jednoznacznie z żadnych regulacji ani wytycznych).

Reguły *de minimis* w zakresie wymogów kapitałowych również mogłyby zostać rozszerzone w Polsce do wymogów dotyczących zarządzania. Wydaje się, że koncepcja badania kompetencji osób stanowiących grono zarządzające powinna raczej dotyczyć organów (szczególnie zarządu, ale także Rady Nadzorczej) jako całości, nie zaś poszczególnych członków tych organów. Oczywiście, zarząd w zakładzie ubezpieczeń w całości musi wykazać się kwalifikacjami, kompetencjami, wiedzą i doświadczeniem, ale mogłby być poddawany ocenie nadzoru w całości, nie zaś w odniesieniu do jego poszczególnych członków.

Poza wspomnianymi problemami prawnymi występują także istotne ograniczenia związane z wiedzą na temat organizacji wzajemnościowych i rozumienia ich istoty w wielu krajach, a szczególnie, jak się wydaje, w krajach dawnego bloku wschodniego, w tym w Polsce. Co więcej, dotyczy to nie tylko społeczeństwa, zatem także potencjalnych członków i założycieli organizacji wzajemnościowych, ale także, a może przede wszystkim, organów nadzoru rynku finanso-

wego i decydentów politycznych. W ścisłym związku z tym brakiem wiedzy pozostaje generalny brak w Polsce (ale nawet szerzej w Europie) przedsięwzięć edukacyjnych, które skupiałyby się na różnych formach (nie tylko ubezpieczeniowych) prowadzenia działalności w formule organizacji opartej na regułach wzajemności.

**Dobre praktyki europejskie
służące rozwojowi i wzmocnieniu
towarzystw ubezpieczeń wzajemnych**

© Copyright by Instytut Sobieskiego
i Fundacja Wspierania Ubezpieczeń Wzajemnych 2015

ISBN 978-83-935407-7-8

Instytut Sobieskiego

ul. Nowy Świat 27
00-029 Warszawa
tel./fax: 22 826 67 47

sobieski@sobieski.org.pl
www.sobieski.org.pl

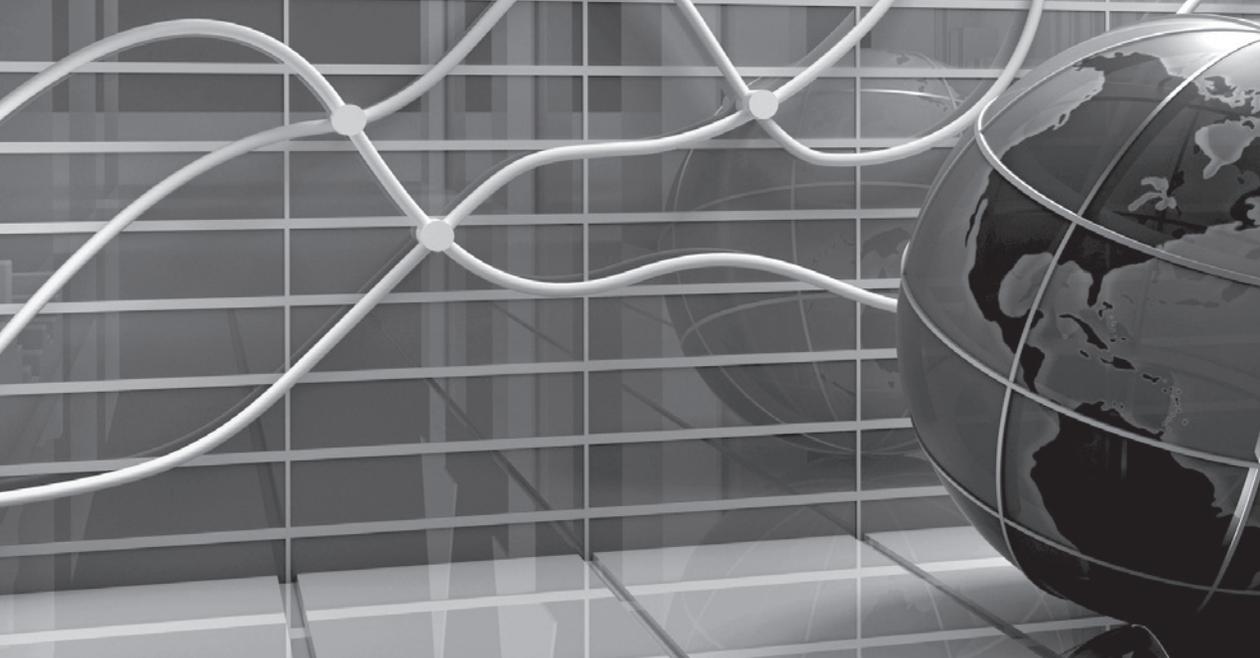

**Fundacja Wspierania
Ubezpieczeń Wzajemnych**

ul. Władysława IV 22
81-742 Sopot

info@fwuw.pl
www.fwuw.pl

Celem założonej w 2011 r. Fundacji Wspierania Ubezpieczeń Wzajemnych jest propagowanie rozwoju gospodarczego, poprzez rozwój towarzystw ubezpieczeń wzajemnych, prowadzenie działalności naukowej i edukacyjnej w zakresie kształtowania kadr oraz udzielanie wsparcia technicznego, organizacyjnego i finansowego w tworzeniu towarzystw ubezpieczeń wzajemnych z pożytkiem dla rozwoju społeczności lokalnych.

ISBN 978-83-935407-7-8

**Fundacja Wspierania
Ubezpieczeń Wzajemnych**
ul. Władysława IV 22
81-742 Sopot

info@fwuw.pl
www.fwuw.pl